BO‘LAJAK INGLIZ TILI O‘QITUVCHILARINING O‘QISH KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA MILLIY-MA’NAVIY MEROSGA ASOSLANGAN YONDASHUV

N.A.Alimxanova, O‘zDJTU

Annotatsiya. Ushbu maqolada bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarining o‘qish ko‘nikmalarini rivojlantirishda milliy-ma’naviy merosga asoslangan yondashuvning ahamiyati yoritiladi. Maqolada ingliz tili ta’limida o‘qish ko‘nikmalarini shakllantirish jarayoni nafaqat lingvistik bilimlarni rivojlantirish, balki talabalarning ma’naviy dunyoqarashi, madaniy tafakkuri va kasbiy kompetentligini takomillashtirish bilan bog‘liq ekani asoslanadi. Milliy-ma’naviy meros namunalaridan foydalanish orqali talabalarda matnni tushunish, tahlil qilish, asosiy g‘oyani ajratish, tanqidiy fikrlash va mustaqil xulosa chiqarish ko‘nikmalarini rivojlantirish imkoniyatlari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, maqolada bunday yondashuv bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarini milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash hamda ularning o‘quv jarayonida madaniy-ma’rifiy mazmundagi matnlardan samarali foydalanish malakasini shakllantirishga xizmat qilishi ta’kidlanadi.

Kalit so‘zlar: o‘qish ko‘nikmalari, bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilari, milliy-ma’naviy meros, ingliz tili ta’limi, o‘qib tushunish, matn tahlili, tanqidiy fikrlash, madaniy kompetensiya, kasbiy kompetentlik, ma’naviy tarbiya

Bugungi kunda ingliz tili ta’limida bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish, ularning til ko‘nikmalarini zamonaviy talablar asosida shakllantirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, o‘qish ko‘nikmalari chet tilini o‘rganish jarayonida asosiy o‘rinlardan birini egallaydi. Chunki o‘qish orqali talabalar matn mazmunini tushunish, asosiy g‘oyani ajratish, ma’lumotni tahlil qilish, yangi so‘z va iboralarni o‘zlashtirish hamda mustaqil fikr bildirish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Shu bois bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarida o‘qish

ko‘nikmalarini rivojlantirish ularning nafaqat lingvistik bilimlarini, balki kasbiy-metodik tayyorgarligini ham takomillashtirishga xizmat qiladi.

Milliy-ma’naviy merosga asoslangan yondashuv ingliz tili ta’limini mazmunan boyitish va talabalarda milliy qadriyatlarga hurmat, ma’naviy yetuklik hamda madaniy tafakkurni shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. Sharq mutafakkirlari asarlari, xalq og‘zaki ijodi namunalari, tarixiy-adabiy manbalar va milliy qadriyatlarni aks ettiruvchi matnlardan foydalanish o‘qish jarayonini yanada mazmunli va tarbiyaviy jihatdan samarali qiladi. Bunday matnlar asosida tashkil etilgan o‘qish faoliyati talabalarda matnni chuqur anglash, tahliliy yondashish, taqqoslash, xulosa chiqarish va ingliz tilida o‘z fikrini asoslab berish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

O‘qish ko‘nikmalari ingliz tili ta’limida muhim nutq faoliyati turlaridan biri bo‘lib, talabalarni matnni anglash, mazmunni tahlil qilish, asosiy va ikkinchi darajali fikrlarni ajratish, yangi axborotni oldingi bilimlar bilan bog‘lashga o‘rgatadi. O‘zbek metodist olimi J.J. Jalolov [3] ta’kidlaganidek, chet tilini o‘qitishda o‘qish faqat matnni talaffuz qilish yoki tarjima qilish bilan cheklanmaydi, balki o‘quvchining matndan axborot olish, uni qayta ishlash va nutqiy faoliyatda qo‘llay olish malakasini shakllantiradi. Shu jihatdan, bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarida o‘qish ko‘nikmalarini rivojlantirish ularning kasbiy-metodik tayyorgarligining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

O‘. Hoshimov va I. Yoqubovlarning [2] metodik qarashlarida ham o‘qish ko‘nikmasi chet tilini o‘rganishda asosiy manbalardan biri sifatida talqin etiladi. Ularning fikricha, o‘qish jarayonida talaba til birliklarini kontekstda o‘zlashtiradi, matn mazmunini tushunadi hamda mustaqil fikrlashga o‘rganadi. Bu yondashuv milliy-ma’naviy merosga asoslangan matnlar bilan ishlashda ayniqsa muhimdir. Chunki bunday matnlar talabalarni nafaqat ingliz tilidagi leksik va grammatik birliklarni o‘zlashtirishga, balki milliy qadriyatlar, tarixiy xotira, axloqiy tarbiya va ma’naviy yetuklik haqida fikr yuritishga ham yo‘naltiradi.

T.Q. Sattorovning [7] fikricha, bo‘lajak chet tili o‘qituvchilarini tayyorlashda kasbiy yo‘naltirilgan ta’lim muhim o‘rin tutadi. Bu nuqtayi nazardan, o‘qish ko‘nikmalarini rivojlantirish jarayoni ham kelajakdagi pedagogik faoliyat bilan bog‘lanishi lozim. Talabalar matnni o‘qish, tahlil qilish va tushunish bilan birga, undan dars jarayonida qanday foydalanish mumkinligini ham bilishlari zarur. Masalan, Sharq mutafakkirlari, jadid ma’rifatparvarlari yoki xalq og‘zaki ijodi namunalari asosida tuzilgan ingliz tilidagi matnlar orqali talabalar reading comprehension, vocabulary work, discussion, reflection va text analysis kabi topshiriqlarni ishlab chiqish malakasiga ega bo‘ladilar.

N. X. Avliyoqulov [1] ta’lim jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvning ahamiyatini alohida ta’kidlaydi. Ushbu qarashlar o‘qish ko‘nikmalarini rivojlantirishda ham dolzarbdir. Milliy-ma’naviy merosga asoslangan matnlar bilan ishlashda “savol-javob”, “munozara”, “klaster”, “INSERT”, “Venn diagrammasi”, “fikrlar xaritasi” kabi metodlardan foydalanish talabalarning matnni chuqurroq tushunishiga yordam beradi. Bunday topshiriqlar o‘qish jarayonini oddiy tarjima faoliyatidan tahliliy, ijodiy va kommunikativ faoliyatga aylantiradi.

Shuningdek, R.H. Jo‘rayev [4] ta’lim mazmunini milliy qadriyatlar, ma’naviy tarbiya va zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan uyg‘unlashtirish zarurligini ta’kidlaydi. Bu fikr bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarining o‘qish ko‘nikmalarini rivojlantirishda milliy-ma’naviy merosdan foydalanishning nazariy asosini tashkil etadi. Milliy qadriyatlar aks etgan matnlar talabalarni o‘qishga qiziqtiradi, ularda madaniy ong, vatanparvarlik, axloqiy mas’uliyat va kasbiy dunyoqarashni shakllantiradi. Shu bilan birga, bunday yondashuv ingliz tili ta’limida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg‘unlashtirish imkonini beradi.

Demak, o‘zbek olimlarining metodik qarashlari asosida aytish mumkinki, o‘qish ko‘nikmalarini rivojlantirish jarayoni talabalarning lingvistik, kommunikativ, madaniy va kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish bilan bevosita bog‘liqdir. Milliy-ma’naviy merosga asoslangan yondashuv esa bu jarayonni mazmunan

boyitadi, o‘qish materiallarini tarbiyaviy va metodik jihatdan samarali qiladi hamda bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarining kasbiy shakllanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarining o‘qish ko‘nikmalarini rivojlantirish ularning lingvistik, kommunikativ, madaniy va kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. O‘qish jarayoni talabalarga matn mazmunini anglash, asosiy g‘oyani ajratish, axborotni tahlil qilish, tanqidiy fikrlash va mustaqil xulosa chiqarish imkonini beradi. Shu bois ingliz tili ta’limida o‘qish ko‘nikmalarini rivojlantirish faqat til o‘rgatish jarayoni emas, balki bo‘lajak o‘qituvchilarning pedagogik tafakkuri va metodik tayyorgarligini takomillashtirish vositasi sifatida qaralishi lozim.

Milliy-ma’naviy merosga asoslangan yondashuv esa ushbu jarayonni mazmunan boyitadi va tarbiyaviy jihatdan samarali qiladi. Sharq mutafakkirlari merosi, xalq og‘zaki ijodi, tarixiy-adabiy manbalar va milliy qadriyatlarni aks ettiruvchi matnlar asosida tashkil etilgan o‘qish faoliyati talabalarda milliy o‘zlikni anglash, ma’naviy yetuklik, madaniy tafakkur va kasbiy mas’uliyatni shakllantiradi. Shuningdek, bunday yondashuv bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilariga o‘quv jarayonida mazmunli, tarbiyaviy va metodik jihatdan samarali matnlardan foydalanish ko‘nikmasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar ro‘yxati:

Avliyoqulov N.X. Zamonaviy o‘qitish texnologiyalari. Toshkent: O‘qituvchi, 2001.

Hoshimov O‘., Yoqubov I. Ingliz tili o‘qitish metodikasi. Toshkent: Sharq, 2003.

Jalolov J.J. Chet til o‘qitish metodikasi. Toshkent: O‘qituvchi, 2012.

Jo‘rayev R.H. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. Toshkent: Fan, 2008.

Mahkamova G.T. Ingliz tilini o‘qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Fan va texnologiya, 2017.

Musayev Q. Tarjima nazariyasi asoslari. Toshkent: Fan, 2005.

Sattorov T.Q. Bo‘lajak chet tili o‘qituvchisining uslubiy omilkorligini shakllantirish texnologiyasi. Toshkent, 2003.

Saydaliyev S. Chet til o‘qitish metodikasidan ocherklar. Namangan, 2004.

To‘xtasinov I.M. Chet tillarni o‘qitishda kommunikativ yondashuv. Toshkent, 2015.

Yo‘ldoshev J.G‘., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. Toshkent: O‘qituvchi, 2004.

Ziyomuhammedov B. Pedagogik mahorat asoslari. Toshkent: Tibbiyot kitobi, 2009.

Qodirov B.R. Ta’lim jarayonida milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg‘unligi. Toshkent: Fan, 2010.